Limba fula

De la Wikipedia, enciclopedia liberă

Fula (/ˈfuːlə/), cunoscută și ca **fulani**[2] sau **fulfulde**[3] (fula: *fulfulde*, *pulaar*, *pular*; franceză: *peul*), este o limbă vorbită ca o serie de mai multe dialecte într-un continuum care se întinde în peste 20 de țări din Africa de Vest și Centrală. Asemenea altor limbi înrudite, cum ar fi serer și wolof, aparține ramurii senegambiene a limbilor nigero-congoleze. Spre deosebire de majoritatea limbilor acestei familii, fula nu are ton. Este vorbită ca limbă nativă de poporul fula din Senegambia și Guineea până în Camerun și Sudan și de grupuri înrudite, cum ar fi poporul tukulor din valea fluviului Senegal. De asemenea, este vorbită ca limbă secundară de numeroase popoare din regiune, cum ar fi kirdi din nordul Camerunului și nord-estul Nigeriei.

Fula
Fulfulde, Pulaar, Pular,
𞤆𞤵𞤤𞤢𞤪

Regiuni	Sahel
Număr de vorbitori	27,7 milioane[1]
Sistem de scriere	Latin Arab Adlam

Clasificare

Limbi nigero-congoleze

- Limbi atlantico-congoleze
  - Limbi senegambiene
    - Fula

Statut oficial și codificare

Limbă recunoscută oficial în	Burkina Faso (națională) Gambia (națională) Mali (națională) Niger (națională) Senegal (națională)
ISO 639-1	ff
ISO 639-2	ful
ISO 639-3 (cel mai răspândit dialect)	ful (cod incluziv)

Extras

Articolul 1 din Declarația Universală a Drepturilor Omului

Innama aadeeji fof poti, ndimɗidi e jibinannde to bannge hakkeeji. Eɓe ngoodi miijo e hakkilantaagal ete eɓe poti huufo ndirde e nder ɓ iynguyummaagu.

Această pagină poate conține caractere Unicode

Modifică date / text (https://ro.wikipedia.org/w/index.php?title=Limba_fula&action=edit&section=0)

Cuprins

Nomenclatură
Varietăți
Sisteme de scriere
Alfabetul latin
Alfabetul arab
Alfabetul adlam
Statut
Note

Nomenclatură

Există mai multe denumiri pentru această limbă, la fel cum există și pentru poporul fula. Vorbitorii își numesc limba **pulaar** sau **pular** în dialectele vestice și **fulfulde** în dialectele centrale și estice. În engleză este cunoscută ca **fula(h)** sau **fulani**, iar în franceză ca **peul**.

Varietăți

Deși există mai multe varietăți de fula, aceasta este considerată o singură limbă. Totuși, *Ethnologue* a constatat că este nevoie de nouă traduceri diferite pentru ca Biblia să fie înțeleasă de majoritatea vorbitorilor de fula și tratează aceste varietăți ca limbi separate. Acestea sunt: adamawa fulfulde (Camerun), bagirmi

fulfulde (Ciad), borgu fulfulde (Benin), fulfulde central- și est-nigeriană, maasina fulfulde (Mali), fulfulde nigeriană, pulaar, pular (Guineea) și fulfulde vest-nigeriană.[1] Glottolog a identificat următoarele varietăți de fula:[4]

- borgu fulfulde
  - atakora fulfulde
  - bakuure
  - djougoure
  - korakuure
  - tchabankeere
- fula estică
  - adamawa-bagirmi fulfulde
    - adamawa fulfulde
    - bagirmi fulfulde
  - fulfulde central- și est-nigeriană
    - leetugal fulfulde de Niger
    - wodaabe
  - fulfulde din statele hausa
    - bauchi fulfulde
    - bororo din Kano și Zaria
    - gombe
    - kano-katsina
    - zaria fulfulde
- maasina fulfulde
  - macina de est
  - macina de vest
- pulaar
  - fulacunda
  - toucouleur
- pular
  - fula peta
  - kebu fula
  - krio fula
- fulfulde vest-nigeriană
  - barani
  - barkoundouba
  - bitinkoore
  - bogandé
  - dallol
  - fada ngurma
  - gourmantche
  - jelgoore
  - liptaakoore
  - ouhiguyua
  - seeba-yaga
  - sokoto

Sisteme de scriere

Alfabetul latin

Alfabetul latin a fost introdus în regiunile vorbitoare de fula de către misionarii, administratorii coloniali și învățații europeni. Atunci când este scrisă cu caractere latine, fula folosește cinci litere speciale cu cârlig pentru a distinge cinci sunete diferite: Ɓ/ɓ [ɓ], Ɗ/ɗ [ɗ], Ŋ/ŋ [ŋ], Ɲ/ɲ [ɲ] și Ƴ/ƴ [ʔʲ]. Apostroful (ʼ) este folosit pentru a marca o ocluziune glotală. Există diferențe între unele litere ale alfabetului, în funcție de regiunea unde este vorbită limba. În Mali și Burkina Faso, *ñ* este scrisă *ɲ*.[5] În Niger, Nigeria, Camerun, Republica Centrafricană și Ciad, *ñ* este înlocuită cu *ny*.[5] În Guineea, *ɲ* este folosită pentru [ɲ]; există și o literă suplimentară: Ǵ/ǵ [ɡ].[5]

Alfabetul fulfulde standard, adoptat în cadrul unei conferinte sponsorizate de UNESCO la Bamako, in martie 1966, este: *a*, *b*, *mb*, *ɓ*, *c*, *d*, *nd*, *ɗ*, *e*, *f*, *g*, *ng*, *h*, *i*, *j*, *nj*, *k*, *l*, *m*, *n*, *ŋ*, *ny* (mai tarziu *ɲ* sau *ñ*), *o*, *p*, *r*, *s*, *t*, *u*, *w*, *y*, *ƴ*, *ʼ*.[6]

Majuscule																																		
A	Aa	B	Mb	Ɓ	C	D	Nd	Ɗ	E	Ee	F	G	Ng	H	I	Ii	J	Nj	K	L	M	N	Ŋ	Ñ	O	Oo	P	R	S	T	U	Uu	W	Y	Ƴ	ʼ
Minuscule																																				
a	aa	b	mb	ɓ	c	d	nd	ɗ	e	ee	f	g	ng	h	i	ii	j	nj	k	l	m	n	ŋ	ñ	o	oo	p	r	s	t	u	uu	w	y	ƴ	ʼ
Valoare fonetică																																				
a	aː	b	ᵐb	ɓ	tʃ	d	ⁿd	ɗ	e	eː	f	g	ᵑg	h	i	iː	dʒ	ⁿdʒ	k	l	m	n	ŋ	ɲ	o	oː	p	r/ɾ	s	t	u	uː	w	j	ʔʲ	ʔ

Alfabetul arab

Fula a fost, de asemenea, scrisă în alfabetul arab sau *ajami*, cu multe secole înainte de colonizarea europeană, de cărturari, învățați și liderii emiratelor din nordul Nigeriei.

Alfabetul adlam

În 1989, un nou alfabet a fost conceput de frații Ibrahima și Abdoulaye Barry din Nzérékoré, Guineea, pentru a reprezenta limba fulani.[7][8] Alfabetul este scris de la dreapta la stânga și are 28 de litere (23 de consoane și cinci vocale). A început să fie adoptat de tot mai mulți vorbitori de fulani, în prezent fiind predat în școlile din Guineea, Nigeria, Liberia și alte țări învecinate. *Adlam* este un acronim pentru expresia *Alkule Dandayɗe Leñol Mulugol* („alfabetul care salvează popoarele de la dispariție”).

Statut

Fula este recunoscută ca limbă națională în Niger (*fulfulde*)[9] și Senegal (*pulaar*).[10]

Note

1. ^ ***a*** ***b*** en „Fulah” (https://www.ethnologue.com/language/ful). *Ethnologue*.
2. ^ en Laurie Bauer (2007). *The Linguistics Student's Handbook*. Edinburgh University Press. ISBN 978-0748627592.
3. ^ en William J. Frawley, ed. (2003). *International Encyclopedia of Linguistics* (https://books.google.ro/books?id=sl_dDVctycgC&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false) (ed. 2). New York: Oxford University Press. p. 167. ISBN 0-19-513977-1.
4. ^ en „Subfamily: Fula” (https://glottolog.org/resource/languoid/id/fula1264). *Glottolog*.
5. ^ ***a*** ***b*** ***c*** en „Fula (Fulfulde, Pulaar, Pular'Fulaare)” (https://www.omniglot.com/writing/fula.htm). *Omniglot*.

6. ^ fr „Rapport final” (http://www.bisharat.net/Documents/Bko66PeulTableau.html). *UNESCO*. Bamako. 1966. p. 8.
7. ^ en Michael Everson (28 octombrie 2014). „Revised proposal for encoding the Adlam script in the SMP of the UCS” (https://www.unicode.org/L2/L2014/14219r-n4628-adlam.pdf) (PDF). *International Organization for Standardization*.
8. ^ en Kaveh Waddell (16 noiembrie 2016). „The Alphabet That Will Save a People From Disappearing” (https://www.theatlantic.com/technology/archive/2016/11/the-alphabet-that-will-save-a-people-from-disappearing/506987/). *The Atlantic*.
9. ^ fr „Loi n° 2001-037 du 31 décembre 2001 fixant les modalités de promotion et de développement des langues nationales” (http://www.axl.cefan.ulaval.ca/afrique/niger-loi-2001-037-LNG.htm).
10. ^ en „Article 1” (http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/sn/sn006en.pdf) (PDF). *Constitution of the Republic of Senegal*. WIPO.

Adus de la https://ro.wikipedia.org/w/index.php?title=Limba_fula&oldid=13163338

Ultima editare a paginii a fost efectuată la 12 noiembrie 2019, ora 20:16.

Acest text este disponibil sub licența Creative Commons cu atribuire și distribuire în condiții identice; pot exista și clauze suplimentare. Vedeți detalii la Termenii de utilizare.